

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 106 / Olot, octubre 2017

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / RCR ARQUITECTES, ACTITUD I TERRITORI

Des que el passat 1 de març s'anunciava l'atorgament del Premi Pritzker d'Arquitectura 2017 a RCR Arquitectes, són in comptables els articles d'anàlisi i opinió de la seva obra arquitectònica que ens han arribat d'arreu.

En les reflexions que fa el jurat del premi sobre els motius de la seva decisió apareix reiteradament el compromís d'RCR amb les seves arrels, els seus orígens i el seu territori, que no són altres que Olot i la Garrotxa. Un argument inèdit i distintiu que ben bé podríem dir que amara tota l'argumentació. Ningú no podia imaginar-se, l'any 1989, la transcendència que tindria, per a ells mateixos i per al territori, la decisió d'en Rafel, la Carme i en Ramon d'establir-se i desenvolupar el seu treball a Olot.

No sóc capaç de valorar aquest fet en tota la seva magnitud, només el temps ho podrà fer, però penso que val la pena d'aproximar-nos a algunes mostres de com aquest compromís s'ha fet palès en el nostre entorn més quotidià.

Us parlo, per exemple, de la tasca d'assessorament en matèria d'arquitectura i de paisatge que des d'RCR s'ha dut a terme històricament en l'àmbit del Parc Natural de la Zona Volcànica com a suport a l'equip de gestió. Des de la seva participació en la tramitació del primer Pla especial de la zona volcànica l'any 1989 (una de les seves primeres feines) fins a l'actualitat, es compten per centenars les aportacions que RCR ha anat fent a la gestió del

patrimoni arquitectònic i del paisatge de la zona volcànica amb el sempre difícil objectiu de preservar una essència i una identitat malgrat l'inexorable procés d'adaptació a nous usos i necessitats. Una aportació cabdal, en aquest sentit, és el llibre *Les cases que no cri-den*, treball de referència en la caracterització de la casa de pagès a la zona volcànica.

També han estat determinants les aportacions d'RCR que han permès introduir millores en els projectes d'algunes infraestructures de la comarca per tal que la seva presència sigui menys intrusiva. Penso, entre d'altres, en les propostes per a la integració paisatgística de la planta de compostatge i la depuradora d'Olot, el viaducte de Castellfolit, la subestació elèctrica de les Fonoses o la passera sobre el Fluvià a les Tries.

Tampoc no puc passar per alt la contribució d'RCR a fer valorar el nostre patrimoni natural amb projectes dels quals són autors directes, com el pavelló d'accés a la fageda d'en Jordà, el parc de Pedra Tosca o la recent adequació de les grederes del Montsacopa.

Tota aquesta feina, segurament menys coneguda, és una feina de gra petit, feta des de la proximitat amb la conversa i un llapis gruixut com a úniques eines, que ha tingut, per sobre de tot, una vocació de servei. Crec que és admirable la seva predisposició, el fet de ser-hi sempre que ha calgut i sobretot la capacitat de trobar solucions a les més variades situacions.

Un exemple més de compromís és el Workshop internacional d'arquitectura i paisatge que, any rere any, des de l'Espai Barberí, al cor d'Olot, té la voluntat de mostrar i compartir aquest territori que tant ha influït en la trajectòria d'RCR i la seva manera de fer arquitectura. La ciutat d'Olot i altres indrets de la comarca han estat sempre el nucli dels exercicis que s'hi plantegen. Sens dubte, també per a nosaltres, hauria de ser una oportunitat excepcional per aprendre i emprendre camins diferents.

Fins fa ben poc els projectes d'RCR que s'han fet realitat a la comarca, per cert, a vegades injustament valorats, suposaven més de la meitat de la seva obra construïda. No seria possible entendre els èxits assolits sense aquesta obra pròpia que ha posat la Garrotxa en el mapa de l'arquitectura mundial. Però això tampoc no seria suficient sense un clar compromís, una actitud i una manera de ser i de treballar, que han sigut clarament interpretats pel jurat del premi Pritzker. No tinc cap dubte que, com a territori, encara ens reserven moltes més sorpreses i satisfaccions.

Per tot això, i des del respecte a totes les opinions en el vessant arquitectònic, penso que l'aportació de RCR a la comarca de la Garrotxa, des d'aquell llunyà 1989 fins a la consecució del màxim guardó de l'arquitectura, mereix el més sincer dels reconeixements.

FRANCESC X. PUIG I OLIVERAS
Director del Parc Natural
de la Zona Volcànica de la Garrotxa

ANIVERSARI / CENTENARI DE LA TRADICIÓ CATALANA

El dia 7 de setembre de 1917 va aparèixer a Olot el primer número de *La Tradició Catalana*, que duia el subtítol de "setmanari catòlic". A partir del nom, manllevat del llibre homònim del bisbe de Vic Josep Torras i Bages, la revista defensava un regionalisme confessional, cristià i monàrquic. Se situava, doncs, a la dreta de l'altre setmanari catòlic de la ciutat, *El Deber*, fundat l'any 1897. Ja en el primer número, per exemple, advertia els lectors que

impugnava les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans i defensava les de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, que considerava "més tradicionals, més autorisades, més racionals i més intel·ligibles que cap altres".

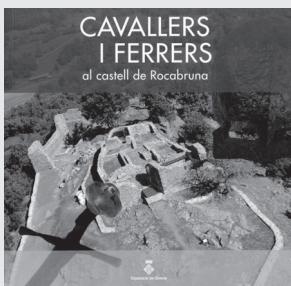
Fins a la seva desaparició l'any 1936, amb motiu de la Guerra Civil, *La Tradició Catalana* va tenir nombroses picabaralles amb la resta de publicacions locals i va ser objecte de les pulles de les revistes satíriques olotines.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

AGUSTÍ, Bibiana et al.,
Cavallers i ferrers al castell de Rocabrúna, Girona: Diputació de Girona, 2017, 44 p.

BECH, Eduard i PUIG, Jordi,
Creences i religions. Llibertat, diversitat i conflicte, Olot: Museu dels Sants, 2017, 126 p.
Textos de: Jordi Puig, Eugeni Garcia, Maria del Mar Griera, Ignasi Llorente, Clara Fons, Teresa Guardans, Jofre Villanueva, Joan Gómez, Cristina Monteys i Francesc Torradeflot.

CASANOVAS, Claudi,
Quart Minvant, Londres: Erskine, Hall & Coe, 2017, 12 p.+6 làm.

FERNÁNDEZ-GALIANO, Luis (ed.),
RCR arquitectes. 1988-2017, Madrid: Arquitectura Viva, 2017, 238 p.

LLENSA, Joan,
Condenados (el secreto de Iris), Aranjuez: Atlantis, 2017, 366 p.

MACIAS, Miquel (ed.),
LlopArt. L'art dona la benvinguda al llop, Olot: Institut Municipal de Cultura d'Olot. Museu dels Volcans, 2017, 77 p.

MONTSALVATJE, Xavier,
Proses del viure a Solius, Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 2017, XXIII+106 p.
Reedició de l'obra publicada l'any 1922. Introducció de Joaquim Nadal. Pròleg de Josep Pujol.

MURLÀ, Josep,
Ros: 150 anys de rigor, ordre i superació, Sant Jaume de Llierca: Metabúrgica Ros, 2017, 124 p.

MURLÀ, Josep,
El Pujals, La Vall de Bianya: Amics de la Vall de Bianya, 2017, 4 p. (Masies de Vall de Bianya; 26).

L'Observatori econòmic social i mediambiental de la Garrotxa, 2017,

Olot: DinàmiG et al., 2017, 51 p.

PUIG, Miquel,
Temps d'incertesa, temps d'esperança. El P. Joan Trenchs, provincial de l'Escola Pia de Catalunya (1961-1964), Barcelona: Escola Pia de Catalunya, 2017, 233 p.
Introducció de Joan Florensa.

RCR Arquitectes. *Works*, Tòquio: A+U Publishing Co, 2016, 208 p. (A+U. *Architecture and Urbanism*, núm. 549)

ROCA, Quim,
Atraccions, Olot: Llibres de Batet, 2017, [119] p.

SANTAEULÀRIA, David (a cura de),
Jaume Sans, 1914-1987. La seducció de les avantguardes, Mataró: Ajuntament de Mataró, 2017, 193 p.

SAU, Pep,
Postcards from Ghana, Arenys de Mar: Biot Foundation, 2017, [80] p.
Text de Marc Pastor.

SAU, Pep,
La fageda d'en Joan, Olot: Museu de la Garrotxa, 2017, [71] p.
Text d'Albert Tarré.

75è Recital. Amics de les Lletres Garrotxines, Olot: Amics de les Lletres Garrotxines, 2017, 32 p.

VAYREDA, Marian,
Sang nova, Girona: Diputació de Girona, 2017, 375 p. (Col·lecció Josep Pla; 40)
Edició a cura de Margarida Casacuberta.

VIDAL, Maria,
900 anys de la consagració de l'església de Santa Eulàlia de Begudà, Sant Joan les Fonts: Ajuntament de Sant les Fonts, 1917, 43 p.

ARTICLES

CANAL, Jordi,
"Carlists against Liberalism. Counter-revolution in the Iberian Peninsula during the nineteenth century", dins Javier MUÑOZ-BASOLS, Laura LONSDALE i Manuel DELGADO (eds.), *The Routledge Companion to Iberian Studies*, Londres-Nova York: Routledge, 2017, p. 293-304.

CANAL, Jordi,
"Carlitas de carne y hueso", dins Àngel GARCÍA-SANZ i Javier RUIZ ASTIZ, *Militares carlistas navarros (1833-1849)*, Pamplona: Universidad Pública de Navarra, 2017, p. 9-15.

CANAL, Jordi,
"Les exils dans l'Espagne du XIXe siècle", dins Laura FOURNIER-FINOCCHIARO i Cristina CLÍMACO (eds.), *Les exilés politiques espagnols, italiens et portugais en France au XIXe siècle. Questions et perspectives*, París: L'Harmattan, 2017, p. 17-36.

CANAL, Jordi,
"Dalla sconfitta alla vittoria finale: nazionalismo, simboli e tradizioni inventate in Catalogna", *Meridiana* (Roma), núm. 88, 2017, p. 83-111.

CAPDEFERRO, Josep,
"De l'oral a l'escrit: locucions de l'epistolari d'un gran jurista del segle XVII [Joan Pere Fontanella]", *Revista de Llengua i Dret*, núm. 67, 2017, p. 201-217.

CAPDEVILA, Remei,
"Architectural Drawings as Symbols: a Goodmanian account", dins Sabine AMMON i Remei CAPDEVILA-WERNING (eds.), *The Active Image: Architecture and Engineering in the Age of Modeling*, Berlín-Heidelberg: Springer, 2017, p. 53-76.

CARITG, Àlícia,
"Oficis i establiments antics de Sant Esteve d'en Bas. La serradora i la bàscula", *Puigsacalm*, núm. 134, juliol-setembre 2017, p. 6-9.

CASACUBERTA, Margarida,
"Maragall i la construcció literària del mite de l'Empordà", *Haidé: estudis maragallians*, núm. 15, 2016, pàgs. 23-42.

FREIXA, Gavina i SERÉS, Francesc,
"Faber, projecte de projectes", *Revista de Girona*, núm. 303, juliol-agost 2017, p. 46-47.

GIRONA, Ramon,
"El *Compilation Film* en los grandes conflictos bélicos de la primera mitad del siglo XX", *Revista de Beira* (Covilhã, Portugal), núm. 11, abril 2017, p. 37-55.

- GRAU, Dolors,
“La Dolores, la Carme i la Maria. Tres dones que van treballar a Olot, pioneres de la fotografia a Catalunya”, *Revista de Girona*, núm. 304, setembre-octubre 2017, p. 73-75.
- LLOP, Núria,
“Cases amb història”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1900, 24 agost 2017, p. 35-41.
- MERINO, Imma,
“El talent de Ms. Blanchett”, *L'Avenç*, núm. 435, juny 2017, p. 52-56.
- MERINO, Imma,
“A l'altre costat del mirall [David Lynch]”, *L'Avenç*, núm. 436, juliol-agost 2017, p. 70-75.
- MERINO, Imma,
“Un estiu de miracle [sobre *Estiu 1993*, de Carla Simón]”, *L'Avenç*, núm. 437, setembre 2017, p. 60-63.
- MURLÀ, Josep,
“Liberada Ferrarons, cent setanta-cinc anys després de la seva mort”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1892, 15 de juny de 2017, p. 22-23.
- MURLÀ, Josep,
“Els Barberí, fonadors olotins”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1900, 24 agost 2017, p. 50-67.
- NOGUÉ, Joan,
“Essències”, dins Daniela COLA-FRANCESCHI, *Mediterraneo: Ap-punti*, [Barcelona]: Ximena Perez Grobet, 2017, lám. 9.
- NOGUÉ, Joan,
“Paisatge, patrimoni (oblidat) i polítiques públiques”, dins *Patrimoni oblidat, memòria literària. Catàleg de l'exposició*, [Barcelona]: Coordinadora del Centre d'Estudis de Parla Catalana, 2017, p. 28-31.
- NOGUÉ, Joan i SAN EUGENIO, Jordi de,
“La contribució del paisatge visual en la generació de marcs territorials”, *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, núm. 74, 2017, p. 545-548.
- RIERA, Carla,
“Impresos a la memòria”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1900, 24 agost 2017, p. 25-32.
- SALA, Joan,
“Una estructura cultural per a un estat de primera. La Residència Faber té l'epicentre a Olot”, *Revista de Girona*, núm. 303, juliol-agost 2017, p. 44-45.
- SALA, Joan,
“Olot, bressol de les escoles d'art”, *Revista de Girona*, núm. 303, juliol-agost 2017, p. 78-80.
- SALA, Joan,
“Tate Lucena, cercadora de bellesa”, *Revista de Girona*, núm. 303, juliol-agost 2017, p. 103-107.
- SAU, Pep,
“Malviure amb poesia. La fageda d'en Joan”, *Revista de Girona*, núm. 303, juliol-agost 2017, p. 30-35.
Textos d'Albert Tarrés.
- SEGURANYES, Mariona,
“La Casa Masramon, culminació d'un ideal domèstic de la nacionalitat catalana”, dins *Masó. Interiors*, Girona: Fundació Rafael Masó i Úrsula Llibres, 2017, p. 109-133.
- SOLER, Santi,
“Republicans i maçons al Tortellà del segle XIX: Domingo París i Serra”, *El Comú*, núm. 17, 2017, p. 36-38.
- VERGÉS, Arnau,
“L'Eixample Malagrida d'Olot. Ciutat jardí, ciutat radial o geometria natural?”, *Revista de Girona*, núm. 303, juliol-agost 2017, p. 48-50.

TEXTOS ELECTRÒNICS

- PUIG, Miquel,
“Obra dels escultors Espasa i Escarpanter en una capella olotina de vida atzarosa”, *Olot 1700*. [en línia]. 5 de juny de 2017. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>
- PUIG, Miquel,
“Anar a prendre les aigües”, *Olot 1700*. [en línia]. 29 de juny de 2017. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>
- PUIG, Miquel,
“En reconeixença als Mossos d'Esquadra: els seus primers anys a Olot, al segle XVIII”, *Olot 1700*. [en línia]. 21 d'agost de 2017. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>

BREVIARI

Dins de la col·lecció Girona Biografies, editada per l'Ajuntament de Girona, l'historiador Josep Clara ha publicat aquest estiu *Alcaldes de Girona (1868-1874)*, una obra que recull la nòmina de la màxima autoritat municipal de la capital provincial. Entre els sis individus representats, s'hi compten dos alcaldes de **procedència garrotxina** fins ara poc coneguts. Són Josep Prats i Font (Tortellà, 1832-Girona, 1894), un empresari tèxtil veí de Girona des dels tres anys, i Ignasi de Bassols i de Rovira (Olot, 1826-1890), fill d'una important família d'hisendats amb residència a Olot i Girona.

•••

L'Arxiu Comarcal de la Garrotxa ha ingressat recentment el llibre *Genealogies. 383 genealogies de famílies gironines*, l'edició del qual ha anat a cura de Narcís de Puig i de Traver, que recull la informació aplegada per l'historiador Fernando Viader i Gustà (1916-2006) en el decurs de les seves recerques. L'obra conté la reconstrucció de 14 arbres genealògics de **famílies garrotxines**: Gayolà, de Figueres, procedents de Besalú; Albuçà, de Lligordà (Beuda); Hospital, Hospital i Ferrer, de Dosquers, Mestre i Trias, i Riera, de Dosquers, de Maià de Montcal; Montada, de Riu (Montagut i Oix); Bolòs, Camps, Collferrer i Masbernà, d'Olot; Tafurer, de Canet d'Adri i Santa Pau; Bertran i Alsina, de la Vall del Bac (la Vall de Bianya), i finalment Desprat, de Sant Esteve d'en Bas (la Vall d'en Bas).

•••

Del 6 d'octubre al 30 de desembre, la Sala d'actes de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa acollirà una **exposició de logotips** d'institucions i associacions olotines (polítiques, religioses, culturals i professionals) entre 1847 i 1938, realitzada a partir dels fons documentals propis. La vintena d'imatges corporatives seleccionades –algunes de les quals van ser dissenyades per artistes locals com Josep Berga i Boada i Josep Danés i Torras– són una mostra representativa de l'alt nivell del disseny gràfic aplicat a aquests elements identificadors, farcits de símbols al·legòrics amb els quals es volien donar a conèixer les institucions i les entitats.

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Aquest estiu, en el marc del curs d'història que organitza cada any el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, alguns vàrem tenir el plaer de debatre sobre la memòria històrica amb dues autoritats en la matèria, referents acadèmics dels dos grups polítics que malden per l'hegemonia del seu relat: Manel Risques, comissari de l'exposició sobre el franquisme al Born, i Agustí Alcoberro, exdirector del Museu d'Història de Catalunya i comissari de l'exposició de la presó Model. Interessantíssim. Pocs dies després, a través del diari *Ara*, Risques va explicar detalladament per què no es reconeixia en l'exposició sobre la Model. Massa gent oblidada. Tria subjectiva. Focalització en determinats perfils. Una crítica dura i descarnada, gens habitual en la nostra premsa. Un exemple.

En aquella sobretaula em va quedar ben clar que fer història contemporània requereix valor i compromís. El que no vaig tenir, fa anys, en llegir el llibre *El Grup Escolar Malagrida*, publicat per l'editorial Bassegoda. No m'hi vaig reconèixer. És un llibre descriptiu. Un àlbum de fotos. Una pinzellada superficial i autocomplaent. Una façana ensucrada que amaga la meua realitat. (També amaga el projecte pedagògic que va justificar la seva creació ara fa cent anys, però d'això ja en parlarem un altre dia.) El bucòlic Grup Escolar Malagrida que descriu l'autor no parla ni un moment del meu Grup Escolar: una escola franquista, autoritària, carca, ultracatòlica, repressora, violenta, castellana, misògina i classista.

Quan feia vuitè curs, just quan va morir el dictador, encara érem cinquanta nois a classe. I cap noia. Una quarta

part dels alumnes pràcticament no sabia llegir ni escriure. Alguns mestres, és un dir, els titllaven de "pollinos" i els recordaven constantment que no serien mai res ni ningú. Estaven confinats a les darreres files de l'aula i no se'ls exigia altra cosa que mantenir-se en silenci. Si garlaven, se'ls reprimia. Cada mestre tenia el seu mètode: clatellots, esborradors voladors, bufetades compulsives, cops de regle, expulsions, copiar frases. El mestre més cruel era el més jove. Et feia pujar a la tarima, mans al darrere, t'aixecava la mà esquerra i et fotia una inesperada bufetada amb la mà dreta. Després somreia satisfet. Un sàdic. Algun mestre et tractava millor si li compraves les llibretes o si anaves a casa seva a fer repàs.

Això sí, al Grupo Escolar tots eren molt religiosos. Cada dia resàvem un parenostre a l'entrada i a la sortida de classe. Els primers dijous de mes ens confessaven una colla de capellans ensotanats que només s'interessaven per saber quantes vegades ens havíem masturbat. L'endemà anàvem a missa a l'església de Sant Esteve. Als grans ens permetien escapolar-nos i anar a cal Fat a fer un moscatell, mentre menjàvem la coca ensucrada de can Callís. Durant el mes de maig, perdíem les tardes a la capella cantant a la verge Maria. I quan jugava la selecció espanyola de futbol o el Madrid ens posaven una tele a la classe i ens feien cridar: "¡España, España!". Per Nadal ens donaven pollastre per dinar (la resta de l'any tendrums amb carn, ous, pernil o peix) i l'estirat senyor director ens feia la concessió gràciosa de deixar-nos cantar en català el *Xerrampim, Xerrampim, Xerrampim*.

HISTÒRIES / ELS ARQUITECTES OLOTINS AL MÓN

Olot s'ha situat enguany en el mapa de l'arquitectura mundial. El premi Pritzker 2017 que han rebut els arquitectes olotins Rafael Aranda, Carme Pigem i Ramon Vilalta (RCR Arquitectes) és la culminació d'una llarga trajectòria caracteritzada per una estreta vinculació amb la ciutat i una decidida aposta per la internacionalització. La presència d'estudiants d'arquitectura d'arreu del món a Olot durant els estius en constitueix el millor testimoni. Per a aquells que en algun moment o altre ens hem interessat per alguns arquitectes olotins del passat, inevitablement aquest premi obtingut pels arquitectes olotins és una clara invitació a fer un exercici comparatiu. Quines diferències i similituds, per exemple, poden constatar-se entre RCR Arquitectes i Josep Danés i Torras, l'arquitecte olotí noucentista que va acabar la carrera el 1917?

La primera diferència es produeix tots just obtingut el títol. A diferència d'RCR Arquitectes, Josep Danés va obrir el seu estudi a la ciutat de Barcelona, buscant millors possibilitats per desenvolupar la seva professió; no endebades, Barcelona estava creixent i concentrava el major nombre d'arquitectes de Catalunya, com evidencia una dada incontestable: el 1933 pràcticament el 85% dels 277 arquitectes actius a Catalunya residien a la seva capital. Danés n'era un, tot i que mai no va perdre el lligam professional amb la seva ciutat nadiua. L'increment del nombre d'arquitectes en les darreres dècades (avui són aproximadament uns 20.000 en el conjunt de Catalunya), la consolidació d'una xarxa de ciutats mitjanes arreu del país i la millora de les comunica-

cions han potenciat una redistribució més equitativa dels professionals d'arquitectura en el conjunt del territori. I la possibilitat que un estudi d'arquitectura hagi obtingut des d'Olot el més gran reconeixement internacional

Una altra diferència és la localització de les obres. Si bé Danés i els Aranda-Pigem-Vilalta tenen obres a Olot i comarca, i a arreu de Catalunya, Danés no té cap obra a l'estranger. Com la majoria dels arquitectes catalans de la seva època. Amb tot, el 1926 va rebre un encàrrec (que va rebutjar) del pare carmelita Elies M. Sendra per realitzar una cúpula per a un temple que estaven construint a les missions de Porlamar, a l'illa de Margarita (Veneçuela). Però no n'hi va haver prou amb els afalacs: "Tu nombre quedará grabado en estas tierras americanas, y quien sabe si este trabajo será el principio de otros que puedan salir".

Però també alguna similitud comparteixen els Aranda-Pigem-Vilalta i Josep Danés, des de llenguatges arquitectònics radicalment diferenciats: la passió pel paisatge de la Garrotxa, l'interès per l'arquitectura dels masos i el convenciment que l'arquitecte ha de projectar dialogant amb l'entorn. En definitiva, la necessitat d'entendre el *lloc* on s'ha de construir. L'exterior de l'església danesiana dels Caputxins a Olot, d'una gran simplicitat i pobresa (franciscana), amb el seu carejat de pedra volcànica combinada amb obra vista, neix d'aquest imperatiu conceptual de buscar una adaptació al fons paisatgístic de la ciutat.

JOAQUIM M. PUIGVERT I SOLÀ
Universitat de Girona

A OLOT SOMIANT AMB OLOT / CAP AL DESCAMPAT DEL NORD

ETIENNE ROUZIÈS (<https://leventdesrues.wordpress.com/> / @leventdesrues)

A Olot hi ha un gran descampat que envolta el mas la Creu. És com una illa al nord-oest de la ciutat, un pujol oblidat comprès entre el camí de l'Hostal de la Corda, la carretera de Sant Joan de les Abadesses i la carretera de Riudaura. Per accedir-hi, és millor arribar-hi per l'avinguda de Sant Joan de les Abadesses. Un poc després del pont de la carretera de Riudaura, quan es ve del centre, la línia de les cases s'atura en sec per deixar la plaça a un aparcament. Aleshores, cal enfilars un carrer asfaltat que no apareix a Google Maps i que puja a mà esquerra. En una zona poc atractiva, teixida de deixalles barrejades amb heura, hi ha una petita torratxa amb una finestra en forma de pany. Apropant-hi l'ull, vaig descobrir que era un antic pou de maons. Aquest "pany-pou", que Magritte hauria pogut pintar, és misteriós: cap a quin món secret s'obre? Caldria fer-hi una instal·lació nocturna per il·luminar-lo des de l'interior. Després, el carrer vorejat de baranes de fusta deixa entreveure el mas la Creu amb el seu bosc, supervivents del passat. Seguiu la carretera de Riudaura i el carrer de la Verge de Núria. Al cap del carrer, el descampat comença. Com per marcar l'entrada, reconec els senyals d'un principi de condicionament inacabat. Llindars que no porten enlloc. Pots ser són l'efecte de la crisi econòmica. Pressento, doncs, que ja hi eren el 2013 en el moment de la vista per satèl·lit.

Vet aquí algunes notes preses sobre el terreny durant la residència a Faber el gener de 2017: "Decideixo fer el tomb

complet del descampat i m'adono de seguida que hi ha dos nivells de terrenys: un amb el mas la Creu, el seu hort i una primera part de descampat, i un altre més avall amb un gran amfiteatre d'esbarzers i material d'obres amb velles barraques abandonades. Faig cap a la part baixa. Faig algunes fotografies del material d'obra, maons i ruïna, i tot seguit trobo a mà dreta les muntanyes monumentals d'esbarzers, les corbes de les quals imiten les del Montsacopa. Estan travessades de galeries que convergeixen al centre. Pot ser obra dels conills? A la plana que separa el pilot dels esbarzers, hi ha cards i gavarreres. M'aturo un moment a dibuixar gavarrons. Tenen la textura de les pedres precioses o més aviat de perles de ceràmica esmaltada. Joieria de descampat. Les branques de gavarreres de vegades estan cobertes de boles peludes. Acabaré sabent, gràcies a recerques posteriors, que són *bédégars* o barbes de Sant Pere: cascarots cabelluts on viu el *Cynips* del roser, un insecte. Tot i que jo pensava que es tractava d'una malaltia, és visiblement una coexistència feliç que no parasita la gavarrera. *Bédégars* ve del persa *badawar*, "alè de rosa" (*bad* = alè + *var* = rosa). Alè de rosa: la botànica és de veritat una poètica. Hi ha, també, escenes d'arbres aïllats, com un avet jove. A la primavera tot l'ecosistema deu formiguejar de vida. A l'herba, una planxa vella de fusta grisa em porta a una xarxa de camins forjats pels conills, empremtes. Hauré de tornar-hi a la nit. No tindrè cap ocasió de veure passar cap animal a plena tarda. Em quedo un moment seguint mentalment aquests camins d'animals. I observo la ciutat del descampat. Somio que l'Ajuntament d'Olot encarrega a Gilles Clément de fer-hi un jardí. I per què no, després de tot? El lloc és perfecte, dalt d'un turó que sobresurt, amb una bona vista dels dos volcans i dels Pirineus. Em dic, també, que els pintors del segle XIX segurament hi van plantar el cavallet i que caldria cercar quadres pintats des d'aquí."

Els descampats no són llocs sense ànima. Si saps sentir-los, ens parlen d'història, ecologia, urbanisme, sociologia, poesia... Estic segur que hi ha a Olot altres descampats interessants per descobrir. Obriu els ulls!

ELS NOMS DE LA TERRA / VIES CREUADES

XAVIER PUIGVERT I GURT

La llengua necessita alimentar-se de paraules pràctiques, compactes, identificables a la primera. I quan no les tenim a mà, ens veiem obligats a recuperar alguna peça del rebost de la toponímia per servir-la a la taula de la parla actual.

La recuperació del mot "cruïlla" n'és un exemple conegut per tothom. Els filòlegs asseguren que devia existir en el català preliterari per designar la creuera de camins i, per aquesta raó, es va reflectir en la toponomàstica. L'única prova documental de l'ús antic de la paraula és un document de l'any 1030 on apareix llatinitzada "ad ipsa crudilia", és a dir, "a la cruïlla". A partir d'aquest moment, s'imposa un silenci absolut sobre la seva vida. No la tornem a trobar fins fa cent anys, quan és inclosa en el diccionari proposat per Pompeu Fabra l'any 1917, amb la funció assignada d'anomenar els punts de trobada de camins. Segons la sospita del savi Joan Bastardas, la paraula va ser extreta del bagul de la història en els ambients excursionistes cultes. Fos com fos, la troballa va proporcionar al català modern un mot a l'alçada del "carrefour" francès, el "cross" anglès o el "crocichio" italià.

Però, abans de la feliç invenció, com ens ho havíem fet? Doncs amb paraules d'ús local i menys aconseguides: encre-

uament, quatre camins, enforcall... Durant bona part del segle XX, la paraula que predominava a Olot per referir-se a l'encreuament de vies urbanes era "cruse", l'adaptació d'estar per casa del castellà "cruce". Una solució provisional que ara provoca urticària auditiva i rictus facial, però que no s'apartava gaire de la història dels manlleus hispànics (mosso < mozo, cossa < cozo). Insospitadament, també podíem haver recorregut als noms de la terra per oferir una alternativa nostrada a la cruïlla triomfant. Resulta que l'única punta de la plana olotina on es creuaven dos camins (el camí de Riudaura pel Pla de Dalt i el de la vall de Bianya pel Coll) era conegut com a *les Entrevies*. Un nom que suggeria bé l'entrellaçament de camins i que complia els estàndards per accedir al diccionari. No el va proposar ningú... Malauradament, aquest topònim, documentat en un capbreu de 1443 i en una compravenda de terres l'any 1907, va acabar passant a millor vida quan, gràcies al progrés tècnic, una via va saltar per damunt de l'altra. Des d'aleshores, es coneix la zona com *el pont de la Ceràmica*.

Vides paral·leles de dos fòssils toponímics; destins completament oposats.

APUNTS I REPUNTS NATURALS / QUÈ TENEN ELS BOIXOS? (SEGONA PART)

EMILI BASSOLS I ISAMAT

La notícia faunística més destacada d'aquest estiu a la Garrotxa ha estat la invasió que hem patit de l'anomenada papallona defoliadora del boix (*Cydalima perspectalis*), una nova espècie exòtica que s'afegeix a la ja llarga llista d'espècies invasores presents a la comarca. És una papallona de nit amb una coloració inconfusible. Les ales són d'un blanc iridescent amb un franja marronosa que ocupa tot el marge exterior. És una papallona prou bonica, però les molèsties que la seva explosió demogràfica ha provocat i la voracitat alimentària de les erugues han fet que, des d'una perspectiva estrictament humana, no ens la mirem amb gaire bons ulls. La primera vegada que es va detectar a la Garrotxa va ser a Besalú, el juliol de 2014. Abans, però, de la seva arribada, els boixos de la comarca ja patien l'atac d'un fong que afectava, sobretot, els situats en fondalades i en ambients més humits. Tanmateix, es pot diferenciar clarament quan l'atac és provocat per una o altra espècie. Els danys que aquest estiu ha provocat la papallona en els boixos, tant en els ornamentals com els que formen part del sotabosc de rouredes, fagedes i boscos de ribera, han estat extraordinaris. Els boixos de l'entorn d'Olot, de la fageda d'en Jordà, de la Moixina, dels marges del Fluvià, de la Muntanya Pelada, d'Aiguaneira, etc., han quedat absolutament defoliats. Una de les boixedes més perjudicades i que ha quedat en un estat llastimós és la que es troba dins la clapa de roure pènel del Parc Nou, una arbreda declarada monumental per la

Generalitat de Catalunya, el 1990. A més, l'estratègia que utilitzen les erugues per dispersar-se –penjar-se d'un fil de seda per anar a buscar nous boixos dels quals alimentar-se– també ha provocat molèsties a molts usuaris de camins i senders dels voltants de la ciutat.

El meu pronòstic és que la papallona del boix s'expandirà de manera inexorable, i avançarà com una taca d'oli per tota l'àrea amb presència de boix. Mentre hi hagi menjar, què la pot frenar? La veritat és que tenim més preguntes que respostes. En plantejo algunes: Quantes generacions completa aquesta papallona en un any en el nostre territori? Pot un hivern de baixes temperatures reduir els efectius de la població? Existeixen factors condicionants (físics i biològics) que situïn la població de *Cydalima* en uns nivells ecològicament assumibles? Poden els seus potencials depredadors, per exemple els rats-penats, arribar a fer un control biològic de les poblacions d'aquesta papallona? Quantes defoliacions seguides pot resistir un boix abans no mori? El boix pot arribar a extingir-se localment per efectes de l'atac de *Cydalima perspectalis*? Davant l'escassetat de boix, pot ser que les larves d'aquesta papallona busquin altres espècies similars per alimentar-se?... Per resoldre aquestes i altres preguntes i per, en definitiva, fer front a aquesta nova plaga (insisteixo, erradicar-la és impossible!) seria interessant fer una exhaustiva recerca bibliogràfica, revisar els estudis fets sobre aquesta espècie en altres països d'Europa i informar-se de les actuacions que s'hi hagin realitzat. Si es volen preservar peus isolats, tanques de boix o boixedes específiques dels efectes de *Cydalima perspectalis* s'hauran de tractar, sí o sí. Per tant, convindria estandarditzar, com més aviat millor, el protocol de tractaments que resulti més efectiu i, alhora, innocu per a altres espècies. Cal ser molt curós amb el producte que utilitzem; no s'hi val a lluitar contra la papallona utilitzant productes que posin en perill la biodiversitat d'aquell indret. En definitiva, haurem de veure com evoluciona tot plegat. Però, de moment, el boix les passarà magres.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / JORDI CURÓS

DOMÈNEC MOLI

Quan vius molts anys, molts amics et van deixant. I quan mires tot allò que t'envolta, els trobes a faltar. Lentament et vas quedant sense punts de referència.

En Jordi era una força de la naturalesa centrada en un pinzell. Un dia va deixar aquella Escola d'Art d'Olot, convertida en un parvulari després d'una guerra que també va assassinar l'Escola Superior de Paisatge, fastiguejat d'uns mestratges que s'entestaven a agafar les mans dels alumnes i reprimir-los la llibertat per obligar-los a "copiar" la naturalesa tal com ho havia fet, feia cent anys, l'escola olotina. Aquells mestres seguien les directrius mai escrites d'un règim que va apostar per un academicisme ranci que renegava de qualsevol espurna de llibertat, sabedor com era que només la llibertat derrota les pistoles. Els mestres que compartien aquell parvulari no podien donar resposta a una força creativa, destructora i constructora, com era l'alumne Curós. Després d'uns anys treballant a L'Art Cristià al costat d'un altre gran independent, Marià Oliveras, la seva rebel·lia el portà a desembarcar a Barcelona, on uns moviments incontrolables havien connectat amb les avantguardes europees. Allà entrà en contacte amb escriptors i pintors, fou un més en les tertúlies del cafè La Punyalada, i passà a ser un

pintor fix de la Sala Parés, galeria de gran prestigi. El 1975, sota la direcció impecable de Miquel Plana, s'edita *L'auca de Jordi Curós*. L'obra s'inicia amb un pròleg a càrrec de Camilo José Cela. El galleg desbocat escriu, entre altres coses: "Jordi Curós tiene pinta de lego cachondo y preconiliar, se conoce que le van bien las cosas y que las hormonas le funcionan con fundamento y buen provecho. Más vale que sea así porque los pintores, cuando se tuercen, no dan pie con bola y son todavía más necios e inflagaitas que los poetas líricos, que ya es decir (...) Jordi Curós es un pintor que pinta a la antigua, esto es, con óleo, con aguarrás y con un par de huevos...". La sensació de força i rauxa que es despenia de la persona d'en Jordi pot quedar reflectida en aquest text o en els retrats de gran format que pels anys vuitanta es varen exposar a la Casa de Cultura olotina i que varen emocionar Josep Pla quan va venir a la nostra ciutat per assistir a l'homenatge a un altre Curós, el vell escultor. El faulista i el pintor varen coincidir durant molts estius a Cadaqués, on el pintor omplia teles a un ritme impressionant. Allà, mentre obriem garotes, solíem parlar de tot allò humà i diví. Mai no vaig pensar que un dia escriuria en passat sobre aquell amic a qui sobreeixia força vital per tots costats.

TOT ÉS MENTIDA, LLEVAT DEL QUE ÉS VERITAT / LA PERVERSIÓ

ÀGATA LOSANTOS (@agatalosantos)

Documentar una foto cenyint-se a les dades verificables pot ser un exercici terriblement avorrit. De vegades, la contenció narrativa és més fàcil, sobretot quan els fotografiats són personatges amb nom i cognoms de qui ja coneixem les circumstàncies. Però què passa amb aquelles fotos de desconeguts que semblen demanar a crits que algú n'expliqui la història? Aleshores els cervells fantasiosos no poden evitar recórrer a la fotoficció, i tendeixen a emplenar amb la seva pròpia producció imaginativa qualsevol buit narratiu que es presti a ser omplert a partir de l'indici més lleu. La fotoficció, utilitzada sovint com a recurs artístic, és especialment perversa en el cas de les fotografies en blanc i negre, que tots associem amb el món dels arxius, amb la veritat abans de Photoshop, amb l'època en què la fotografia encara es veia com la primera tècnica que podia reproduir la realitat de manera fefaent.

A l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa vaig ensopegar amb un fons que em demanava especialment a crits que caigués en aquesta perversió –i aprofito ara per agrair als arxivers la seva amplitud de mires–. El fons de la Família Bassols és un conjunt de poc més de cinc-centes fotografies que tenen dues característiques essencials: el protagonisme de les dones i la rotunda modernitat de les imatges. Les germanes del fotògraf, de mirada decidida i vital, solen presidir les instantànies, on de vegades membres masculins de la família i amics els fan de comparsa, per bé que molts han transcendit per la seva aportació a la cultura (Xavier Montsalvatge, Iu Pascual o Francesc Vayreda, entre d'altres). Una altra particularitat d'aquest fons és la sensació d'actualitat, la seva modernitat, malgrat que data del primer terç del segle XX. A diferència de la tendència del moment, les fotografies transmeten una gran naturalitat; els retratats es veuen relaxats davant la càmera, com si fos el seu hàbitat natural, com natural sembla també el *dolce far niente* que és present en tot el fons. Són protagonistes acostumats a ser fotografiats en estones de lleure, felices, despreocupades. Aquí rau la modernitat d'aquest fons de la família Bassols, la seva actualitat: moltes de les imatges podrien haver estat preses avui mateix, una època en què ens plau mostrar-nos

sempre felços, bells, joves. Ens podem imaginar la gran quantitat de seguidors que hauria obtingut el fotògraf a les xarxes socials si hagués estat contemporani nostre.

Aquestes particularitats em van portar a fer un petit exercici de fotoficció a partir de les imatges del fons. L'única objectivitat rau en els noms, les dates i els llocs, i aquests fins i tot poden ser aproximats. El narrador d'aquesta fotoficció és el mateix fotògraf que se sol amagar darrere la càmera, i que en rares ocasions apareix també fotografiat: Xavier Bassols Bassols (1884-1957), advocat però sobretot germà de les protagonistes de les fotografies. Ell narra i prem l'obturador de la càmera, però en realitat, i això ja és fotoficció, ho fa al dictat de les germanes, àvies, tietes: són elles les qui li diuen: "Ara som aquí, felices i vitals; captura el moment abans no marxi".

Paral·lelament, aquesta secció transcendeix les pàgines d'*El Cartipàs*, i la veu ficcionada en què es basa tindrà un vessant digital que vol respondre al plantejament que feia més amunt: com s'hauria comportat a les xarxes socials el fotògraf d'aquest fons? Us convidem a seguir a Instagram @xavierbassols, així com altres integrants del seu cercle. Més enllà del joc a través del temps propiciat per l'actualitat que transmeten les fotografies de la família Bassols, situar les imatges en una plataforma d'un abast potencialment tan gran com Instagram permetrà assolir un objectiu que em sembla fonamental: el fet de dotar d'actualitat una família centenària representa, literalment, ressuscitar-los; donar-los una nova oportunitat d'explicar-se davant d'una societat cent anys més jove. Al cap i a la fi, si acceptem com a real la felicitat constant que traspua Instagram, per què la dels Bassols no hauria de ser, també?

Deixant de banda aquesta voluntat de ressuscitar veus desaparegudes –i em refereixo especialment a les femenines, perquè algunes de les masculines encara protagonitzen monografies i recerques–, no hi ha dubte que el propòsit últim d'aquesta nova secció en el seu doble vessant és la difusió dels fons de l'Arxiu, o, més ben dit, de les possibilitats inacabables d'explotació que brinden. O, dit d'una altra manera, com ja he dit en altres ocasions, la vana esperança d'alentir la desmemòria.

BREVIARI

El passat 7 de setembre va morir a Olot Neus Andrés Cros (Amer, 1928), que havia estat professora de llengua i literatura castellanès a l'Institut Montsacopa, d'Olot, fins a la seva jubilació, l'any 1992. L'any 2013 va donar a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa el seu fons fotogràfic, format per 228 imatges relacionades, bàsicament, amb els centres d'ensenyament secundari d'Olot en els quals va impartir classes

•••

La tercera Vitrina del trimestre de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa del 2017 commemora els tres-cents anys de la **instauració del cadastre** a Catalunya. Per mitjà d'una selecció de documents (edictes, rebuts, correspondència...) conservats en els fons locals, es vol mostrar com es va dur a terme la implantació del nou sistema de contribucions sobre la riquesa personal, immobiliària i industrial. La nova tributació, concebuda com a càstig per la rebel·lió contra Felip V en el decurs de la Guerra de Successió Espanyola, es va aplicar per primer cop a Olot al gener de 1717 i es va mantenir fins a 1845.

•••

De l'1 d'octubre al 31 de maig de l'any que ve, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa aplicarà l'**horari d'hivern** acostumat, de dilluns a divendres, de 9 a 14 h i de 15.30 a 18h, per als investigadors i les consultes en general. A més, cada primer dissabte de mes l'Arxiu serà obert en horari de matí, de 9 a 14 h.

•••

El passat mes de juny de 2017 es va fer públic el veredict de les Beques de Recerca Francesc Eiximenis, que convoca anualment l'Institut Ramon Muntaner i la Diputació de Girona amb l'objectiu de fomentar l'estudi en Ciències Socials i Humanes i en Ciències Naturals a la circumscripció de Girona. En aquesta convocatòria, l'historiador **Albert Reixach Sala** (Santa Pau, 1986) va obtenir una de les dues beques concedides per desenvolupar una recerca, amb el projecte titulat *La vertebració de les comunitats rurals a la vegueria de Girona (c.1350-c.1510), l'impacte de les dinàmiques fiscals i financeres*.

Parlem de no fa tant de temps, de només deu anys. L'investigador interessat en el passat d'Olot que volia saber, per exemple, quan es va fer la primera projecció cinematogràfica a la ciutat, quantes vegades va venir mossèn Antoni M. Alcover a estudiar el lèxic de la comarca o si l'actriu Margarida Xirgu havia actuat en alguna ocasió al Teatre Principal, es veia obligat a repassar pàgines i pàgines de la premsa local. La troballa era una qüestió de constància i de paciència.

Aquesta situació va començar a canviar quan la Biblioteca Marià Vayreda, d'Olot, es va incorporar al repositori cooperatiu que impulsa la Diputació de Girona, que actualment rep el nom de Regira. Regira (www.bibgirona.cat/regira) és un repositori que permet consultar, en accés obert, les col·leccions digitalitzades de biblioteques, institucions, entitats i empreses de les comarques gironines que s'hi adhereixen. La coordinació del projecte és a cura del Servei de Biblioteques de la Diputació de Girona, que vetlla perquè el patrimoni de les comarques gironines es pugui consultar de manera conjunta a través del repositori. La digitalització de documents va començar l'any 1990, i

actualment el repositori disposa de gairebé 1.100.000 pàgines i imatges digitalitzades. El motor de cerca, Pandora –el mateix que l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa utilitza per al Servei d'Imatges–, permet accedir al text complet d'una publicació o a les pàgines que contenen les paraules prèviament seleccionades.

Cap a l'any 2008, la Biblioteca Marià Vayreda va començar a incorporar a Regira algunes de les col·leccions que havia anat digitalitzant fins aleshores. A part dels quatre diaris de la Biblioteca Popular (1920-1936), de la singular col·lecció de romanços llegada per l'editor i publicista Joan Casulà (segles XVIII-XX), hi ha publicat fins ara bona part de la seva importantíssima hemeroteca local: 108 capçaleres que abasten el període 1859-1969. Un autèntic festival, perquè en només tres o quatre clics l'internauta pot accedir a les primeres publicacions olotines, com *La Aurora Olotense* i *El Faro de la Montaña*; a setmanaris de tan llarga vida com *El Deber*, *La Comarca* i *La Tradició Catalana*; a revistes culturals tan elogiades com *Revista d'Olot*; a òrgans polítics com *Acció Ciutadana*, *La Ciutat d'Olot* i *Esquerra*; o a l'estol de revistes humorístiques que van proliferar a la ciutat els anys deu, vint i trenta. Són tan sols uns exemples de la riquesa de la premsa olotina.

I un cop t'hi has ben acostumat, en vols més, és clar. Ara que el setmanari *La Comarca d'Olot* acaba de publicar la seva col·lecció al repositori Regira (38 anys, més de 84.000 pàgines!), seria desitjable que la Biblioteca Marià Vayreda digitalitzés i incorporés al repositori els setmanaris *Misión/Olot Misión*, *La Garrotxa*, *L'Olotí* i *Doble Set*. Si a això hi afegíssim la revisió d'algunes pàgines defectuoses de consulta impossible (*Revista Olotina*), tindríem un panorama completíssim de la premsa d'informació olotina al llarg de la seva història.

JOAN BRUGADA

ME'N RECORDO / 37

Recordo que anava al “Grupo Escolar”, i tots drets i “firmes” al pati cantàvem l'himne espanyol amb el braç enlaire. Recordo que cada mes amb el meu germà anàvem a la Teisa a recollir la saca que enviava la iaia Elvira de Sant Pere Pescador i que amb prou feines la podíem arrossegar: hi havia cebes, patates, alls, un pa de dos quilos, un formatge de bola que en dèiem d'Holanda, una paperina de figues seques i una carta en castellà per a la seva filla, la nostra mare. Recordo que un juliol el pare va anar a París amb una Gorrión, una bicicleta amb motor; al cap de quatre dies ens vàrem emocionar en sentir-lo parlar per la RTV francesa. Recordo que vaig veure per primera vegada un televisor a fora al carrer, a can Pitu Sibidí. Recordo que de can Costa sortia una olor de xocolata que em va quedar gravada per sempre. Recordo que et donaven uns “cupons” que canviàvem per joguines que sortien per Reis. Recordo que la Tina, la veïna del pis de sota, em deixa-

va llegir els TBO i llibres del seu fill, en Miquel, i que ens escalfàvem amb una estufa de pinyons. Recordo que la camioneta de can Pladeveya repartia barres de gel per a la nevera. Recordo que tocaven les sirenes per anunciar l'entrada i la sortida dels treballadors a les fàbriques; tocaven si el riu estava a punt de desbordar-se i si es calava foc, sovint a can Torramilans (hi feien cadires) i a can Valeri. Recordo que per festes tot el carrer Panyó feia olor de xurreria. Recordo l'Altamar, una barca que es balancejava molt enlaire, les barques, les parades de tir, les de ratolins, els autos de xoc, els “cavallitos”, que pujaven i baixaven i que eren preciosos. Recordo que per fires venia al Firalet o al parc Vell un teatre de titelles, el Guinyol Didó, que em deixava embadalida. Recordo que quan despenjaves el telèfon per trucar t'havies d'esperar força i de cop una veu femenina deia: “Número?": eren les telefonistes, tenien la centraleta a la plaça Major. Recordo que els diumenges anàvem amb

els meus germans a veure cinema al Casal Marià, feien el “Gordo i el Flaco”, i altres com *La vida de Maria Goretti*. Recordo que quan plovia portàvem un “chubasquero” que ens arribava fins als peus i unes “katuscas” que ens anaven tres canes grans!; ens havíem de posar dos mitjons i paper de diari a dintre. Recordo que anàvem a comprar oli a granel a can Peric esquilador, a la font de l'Àngel, i com m'agradava veure pujar l'oli per una bomba de vidre i entrar a l'ampolla. Recordo que durant un temps vàrem tenir a casa un matrimoni amic de la família que varen quedar sense habitatge: tenien quatre fills, la iaia i la tieta, es varen haver de repartir entre familiars i amics a Olot i a Figueres; per mi va ser una bona experiència, tot i que nosaltres a casa érem sis. Recordo que les coses costaven i per això tenien un valor únic. Recordo que tot allò viscut m'ha servit per aprendre que, tot i les dificultats, els valors, el respecte i l'estimació fan avançar el món.

DOLORS ROS